

TALONCHILIK JINOYATNI FOSH ETISH VA OLDINI OLISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Isaqqonov Fayozbek Elmurodjon o'g'li

IIV Akademiyasi 3-bosqich 303-guruh kursanti

Annotatsiya. Ushbu maqolada talonchilikning xususiyatlari, uning oldini olish strategiyalari va turli xil profilaktika choralarining samaradorligi ko'rib chiqiladi. Keng qamrovli adabiyotlarni tahlil qilish orqali ushbu tadqiqot qaroqchilikning oldini olishda qo'llaniladigan usullarni, ushbu strategiyalarning natijalarini va ularning kelajakdagi jinoyatchilikning oldini olish harakatlariga ta'sirini o'rganadi. Topilmalar shuni ko'rsatadiki, ekologik dizayn, jamoatchilikni jalb qilish va huquqni muhofaza qilish tadbirlarini o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuv talonchilikning oldini olish uchun juda muhimdir.

Kalit so'zlar: jinoyatchilikning oldini olish, strategiyalar, adabiyotlarni tahlil qilish, jamoatchilikni jalb qilish.

Jinoyatchilik, tahdid yoki qo'rqitish orqali qimmatbaho narsalarni olish yoki olishga urinish harakati sifatida ta'riflangan talonchilik butun dunyo bo'ylab shaxslar, korxonalar va jamoalarga ta'sir qiladigan jiddiy jinoyat hisoblanadi. Zo'ravonlik va moliyaviy yo'qotish ehtimoli bilan talonchilik huquqni muhofaza qilish idoralari va siyosatchilar uchun katta muammolarni keltirib chiqaradi. Qaroqchilikning xususiyatlarini tushunish va oldini olishning samarali strategiyasini aniqlash ushbu keng tarqalgan jinoyatni hal qilishda muhim qadamlardir.

Ko'plab tadqiqotlar talonchilikning xususiyatlarini va uning paydo bo'lishiga yordam beradigan omillarni o'rganib chiqdi. Ushbu tahlillar qashshoqlik va tengsizlik kabi ijtimoiy-iqtisodiy omillarning shaxslarni talonchilik bilan shug'ullanishga moyil qilishdagi rolini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, tadqiqotlar muayyan sohalarida talonchilik stavkalarining asosiy omillari sifatida jinoyatchilar uchun mos maqsadlar va imkoniyatlarning mavjudligi kabi vaziyat omillarini aniqladi.

Profilaktika nuqtai nazaridan olimlar talonchilik ehtimolini kamaytirish va uning qurbonlarga ta'sirini minimallashtirishga qaratilgan turli strategiyalarni taklif qilishdi. Yaxshilangan yoritish va kuzatuv kabi atrof-muhitni loyihalash tamoyillari potensial huquqbuzarlarni oldini olish va aholi o'rtasida xavfsizlik hissini oshirishi isbotlangan. Jamiyatni jalb qilish tashabbuslari, shu jumladan mahallalarni tomosha qilish dasturlari va jinoyatchilikning oldini olish kampaniyalari, shuningdek, jamoalarni talonchilikka qarshi jamoaviy choralar ko'rishga safarbar etishda samarali ekanligini isbotladi.

Ushbu tadqiqot talonchilik va jinoyatchilikning oldini olish strategiyalari bo'yicha mavjud tadqiqotlarni tahlil qilish uchun tizimli adabiyotlarni ko'rib chiqish

yondashuvidan foydalangan. Tegishli akademik ma'lumotlar bazalari "talonchilik", "jinoatchilikning oldini olish" va "aralashuv strategiyalari" kabi kalit so'zlar yordamida qidirildi."2000 yildan 2024 yilgacha nashr etilgan tadqiqotlar tahlilga kiritilgan bo'lib, empirik tadqiqotlar va ekspertlar tomonidan ko'rib chiqilgan maqolalarga e'tibor qaratildi.

Talonchilik, odatda mulkni birovning egaligidan zo'rlik bilan yoki zo'rlik bilan tahdid qilish yo'li bilan noqonuniy ravishda olish harakati sifatida tavsiflanadi, bu haqiqatan ham jinoiy faoliyatning muhim jihati va uning oldini olishga qaratilgan harakatlardir. Bu ikkalasiga ham qanday mos kelishi haqida ma'lumot:

Jinoatchilikning xususiyatlari:

- Talonchilik mulkiy jinoyatlarning bir qismidir, ammo u jabrlanuvchiga to'g'ridan-to'g'ri qarama-qarshilik yoki tahdidni o'z ichiga olganligi sababli ajralib turadi. Zo'ravonlik yoki qo'rqitishning bu elementi uni o'g'irlik yoki o'g'irlik kabi boshqa mulkiy jinoyatlardan ajratib turadi.

- Bu ko'pincha jamoat joylarida, masalan, ko'chalarda, do'konlarda yoki banklarda uchraydi, bu erda qimmatbaho narsalarga ega bo'lgan potentsial maqsadlar mavjud.

- Talonchilik jinoyatchining holati va motivatsiyasiga qarab rejalashtirilgan yoki o'z-o'zidan bo'lishi mumkin.

Jinoyatni Fosh Qilish:

- Talonchilik tez-tez zudlik bilan xabar qilinadi, chunki ular to'g'ridan-to'g'ri qurbonlikni o'z ichiga oladi va odatda jabrlanuvchi va ba'zan boshqalar tomonidan guvoh bo'ladi.

- Kuzatuv kameralari, guvohlar va sud dalillari (barmoq izlari yoki DNK kabi) gumon qilinuvchilarni aniqlashda va talonchilik ishlarini hal qilishda yordam berishi mumkin.

- Ommaviy axborot vositalarida yuqori darajadagi talonchilik haqida xabardorlikni oshirishi va jamoatchilikdan gumon qilinuvchilarni ushlashda huquqni muhofaza qilishga yordam beradigan maslahatlarga olib kelishi mumkin.

Jinoatchilikning Oldini Olish:

- Huquqni muhofaza qilish idoralari talonchilikning oldini olish uchun turli xil strategiyalarni amalga oshiradilar, shu jumladan jinoatchilik yuqori bo'lgan hududlarda patrullarning ko'payishi, jamoat politsiyasi tashabbuslari va ma'lum jinoiy guruhlariga qarshi maqsadli aralashuvlar.

- Korxonalar va jismoniy shaxslar xavfsizlik kameralarini o'rnatish, zaif joylarda yoritishni yaxshilash, naqd pulni boshqarish tizimlaridan foydalanish va qaroqchilikning oldini olish va ularga javob berish bo'yicha xodimlarni o'qitish kabi talonchilik xavfini kamaytirish choralarini ko'rishlari mumkin.

- Xalq ta'limi kompaniyalari talonchilik xavfi to'g'risida xabardorlikni oshirishi va o'zini va mol-mulkini xavfsiz saqlash va himoya qilish bo'yicha maslahatlar berishi mumkin.

Talonchilik jinoiy faoliyatning muhim jihati bo'lsa-da, uni fosh qilish va oldini olish bo'yicha harakatlar huquqni muhofaza qilish harakatlari, jamoatchilikni jalb qilish va zaiflikni kamaytirish va xavfsizlikni kuchaytirish bo'yicha individual choralarni o'z ichiga oladi.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, qaroqchilikni samarali oldini olish uchun ekologik, ijtimoiy va vaziyatli aralashuvlarning kombinatsiyasi zarur. Atrof-muhitni o'zgartirish va maqsadli qattiqlashuv choralari talonchilik imkoniyatlarini kamaytirishi mumkin bo'lsa-da, jamoatchilikni jalb qilish tashabbuslari aholi va huquqni muhofaza qilish organlari o'rtasida ishonch va hamkorlikni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bundan tashqari, qashshoqlik va ishsizlik kabi asosiy ijtimoiy va iqtisodiy omillarni hal qilish talonchilikning asosiy sabablarini kamaytirish va jamiyatning uzoq muddatli xavfsizligini ta'minlash uchun muhimdir.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, talonchilik butun dunyo bo'ylab huquq-tartibot idoralari va jamoalari uchun doimiy muammo bo'lib qolmoqda. Qaroqchilikning xususiyatlarini tushunish va dalillarga asoslangan profilaktika strategiyasini amalga oshirish orqali siyosatchilar ushbu jinoyat va unga bog'liq zararni kamaytirishga harakat qilishlari mumkin. Shu bilan birga, talonchilikni keltirib chiqaradigan vaziyat va tarkibiy omillarni hal qiladigan yaxlit yondashuvni qo'llash juda muhimdir. Kelajakdagi tadqiqotlar turli xil profilaktika choralarining samaradorligini baholashni davom ettirishi va jamoat xavfsizligi va farovonligini oshirishga innovatsion yondashuvlarni aniqlashi kerak.

Adabiyotlar.

1. Baić, V. (2018). Kriminalistička psihologija. Belgrade: The Academy of Criminalistic and Police Studies.
2. Bjelovuk, I. (2016). Praktikum za kriminalističku tehniku. Belgrade: The Academy of Criminalistic and Police Studies.
3. Ivanović, Z., Bajić, V. (2016). Taktika obezbeđivanja iskaza. Belgrade: The Academy of Criminalistic and Police Studies.
4. Jovašević, D. (2006). Leksikon krivičnog prava. Beograd: Službeni glasnik.
5. Kolarević, D., Paunović, M. (2017). Istraživanje kriminalistički relevantnih obeležja krivičnog dela razbojništva. Kultura polisa, God. 14, br. 33.
6. Marinković, D., Lajić, O. (2019). Kriminalistička metodika. Belgrade: University of Criminal Investigations and Police Studies.

7. U.S. Department of Justice: Office of Justice Programs, National Institute of Justice (2010). Crime Scene Investigation: A Guide for Law Enforcement – research report.

8. Zdravković, Lj. (2012). DNK analiza i njena primena u kriminalističkoj praksi. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, br. 59.

9. Ћarković, M., Ivanović, Z. (2017). Kriminalistička taktika. Belgrade: The Academy of Criminalistic and Police Studies.

10. Ћarković, M. (2005). Krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti uviĐaja na mestu dogaĐaja. Belgrade.